

KONFERENSIYALAR COM

ANJUMANLAR PLATFORMASI

**XVIII RESPUBLIKA ILMIY-
AMALIY KONFERENSIYASI**

**YANGI DAVR ILM-
FANI: INSON UCHUN
INNOVATSION G'OYA
VA YECHIMLAR**

SENTYABR, 2026

ISSN 3093-8791

ELEKTRON NASHR:
<https://konferensiyalar.com>

Yangi davr ilm-fani: inson uchun innovatsion g'oya va yechimlar.
XVIII Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari to'plami.
2-jild, 18-son (26-sentyabr, 2026-yil).– 182 bet.

Mazkur nashr ommaviy axborot vositasi sifatida 2025-yil, 8-iyulda
C-5669862 son bilan rasman davlat ro'yaxatidan o'tkazilgan.

Elektron nashr: <https://konferensiyalar.com>

ISSN: 3093-8791 (onlayn)

Konferensiya tashkilotchisi: "Scienceproblems Team" MChJ

Konferensiya o'tkazilgan sana: 2026-yil, 24-sentyabr

Mas'ul muharrir:

Isanova Feruza Tulqinovna

Annotatsiya

Mazkur to'plamda "Yangi davr ilm-fani: inson uchun innovatsion g'oya va yechimlar" mavzusidagi XVIII Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari jamlangan. Nashrda respublikaning turli oliy ta'lim muassasalari, ilmiy markazlari va amaliyotchi mutaxassislari tomonidan tayyorlangan maqolalar o'rin olgan bo'lib, ular ijtimoiy-gumanitar, tabiiy, texnik va yuridik fanlarning dolzarb muammolari va ularning innovatsion yechimlariga bag'ishlangan.

Ushbu nashr ilmiy izlanuvchilar, oliy ta'lim o'qituvchilari, doktorantlar va soha mutaxassislari uchun foydali qo'llanma bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: ilmiy-amaliy konferensiya, innovatsion yondashuv, zamonaviy fan, fanlararo integratsiya, ilmiy-tadqiqot, nazariya va amaliyot, ilmiy hamkorlik.

Barcha huquqlar himoyalangan.

© Scienceproblems team, 2026-yil

© Mualliflar jamoasi, 2026-yil

BOSHLANG'ICH TA'LIMDA INTEGRATIV-KOGNITIV TOPSHIRIQLARNI LOYIHALASHNING DIDAKTIK TAMOYILLARI

Xudayberganov Shuhrat Shavkat o'g'li

UrDPI, Pedagogika fanlar doktori (DSc)

Email: sh.xudayberganov.urdu@mail.ru

Maxmudova Kumushoy Jamol qizi

Mustaqil izlanuvchi.

Email: maxmudovakumushoy92@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarining kognitiv faoliyatini rivojlantirish maqsadida fanlararo bog'liqlikni ta'minlash uchun integrativ-kognitiv topshiriqlarni loyihalashning metodologik va didaktik asoslari tahlil qilingan. Tadqiqotda psixologik-pedagogik qonuniyatlar asosida ta'lim mazmunini va sifatini sintezlash hamda o'quvchilarning mantiqiy, tanqidiy fikirlashida ijodiy tafakkur darajasini oshirishga xizmat qiluvchi yetakchi didaktik o'yin metodikalari ilmiy va tizimli tarzda asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: Integrativ-kognitiv topshiriq, didaktik tamoyillar, aql psixologiyasi, tanqidiy fikirlash, sintezlash, taksonomiya, mental strukturasi.

DIDACTIC PRINCIPLES OF DESIGNING INTEGRATIVE-COGNITIVE TASKS IN PRIMARY EDUCATION

Xudayberganov Shuhrat Shavkat o'g'li

UrDPI, Doctor of Science (DSc) in Pedagogical Sciences

Maxmudova Kumushoy Jamol qizi

Independent Researcher

Annotation. This article analyzes the methodological and didactic foundations for designing integrative-cognitive tasks aimed at ensuring interdisciplinary connections to develop the cognitive activity of primary school students. Based on psychological and pedagogical principles, the study scientifically and systematically substantiates didactic game methodologies that serve to synthesize the content and quality of education, as well as to enhance the levels of students' logical, critical, and creative thinking.

Keywords: Integrative-cognitive task, didactic principles, psychology of intelligence, critical thinking, synthesis, taxonomy, mental structure.

DOI: <https://doi.org/10.47390/ymdif-y2026v2i18/n33>

Kirish. Hozirgi kunda mamlakatimizda maktab ta'limiga aloxida e'tibor qaratilmoqda va bu borada ustuvor maqsadlardan biri bolalarni dunyoqarashni shakllantirish muhim masalalardan biridir. Mustaqil O'zbekistonimizning kelajagiga yoshlarimizning hissasi kattadir. Shuning uchun boshlang'ich sifdanoq mustahkam bilim berish dolzarb vazifalaridandir.

Zamonaviy boshlang'ich ta'lim transformatsiyasi o'quvchilarga tayyor bilimlarni uzatish modelidan ularning kognitiv salohiyatini va faol fikrlash mexanizmlarini rivojlantirishga yo'naltirilgan yo'nalishlardan biridir. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining) tez va aniq fikirlashlari va idrok etish xususiyatini inobatga olgan holda, ta'lim jarayonida integrativ-kognitiv topshiriqlarni qo'llash muhim metodologik ahamiyat kasb etadi. Integrativ-kognitiv topshiriq-bir nechta fan sohalariga oid konseptual tushunchalarni umumlashtirish orqali

o'quvchining mantiqiy operatsiyalari (analiz, sintez, taqqoslash, abstraktsiya) va refleksiv ko'nikmalarini faollashtiruvchi murakkab ta'limiy birlikdir. Bunday topshiriqlarni samarali loyihalash esa mustahkam didaktik o'yin metodikalrini ishlab chiqish va uni ta'lim jarayonida qo'llash va aniq tamoyillar asosida tuzishga tayanadi. Boshlang'ich ta'limda integrativ-kognitiv topshiriqlarni metodik jihatdan to'g'ri shakllantirish uchun quyidagi yetakchi **didaktik tamoyillar** belgilab olindi va asoslandi:

1. **Konseptual va mazmunli integrallashuv tamoyili.** Topshiriqlar sun'iy ravishda fanlarni birlashtirishga emas, balki fundamental tushunchalar (masalan: shakl, miqdor, harakat, tizim, o'zgarish) yo'sinida mazmuniy sintezni hosil qilishga yo'naltiriladi. Bu o'quvchining xotirasida bilimlarning tarqoq holda emas, balki yaxlit mental struktura sifatida shakllanishiga yordam beradi.

2. **Kognitiv gradatsiya va bosqichlilik (Blum taksonomiyasi va Vygotskiy ta'limoti) tamoyili.** Topshiriqlar o'quvchining "Yaqin rivojlanish zonasi" (L.S.Vygotskiy) xaritasiga mos ravishda tuzilgan bo'li: Ular oddiy axborotni eslab qolish va tushunishdan boshlanib, muammoli vaziyatlarni tahlil qilish, baholash va yangi g'oyalarni yaratish (kreativ-kognitiv level) bosqichlariga asta – sekinlik bilan izchil tarzda moslashib borishadi.

3. **Kontekstual va faoliyatli yondashuv tamoyili.** Kognitiv topshiriqlar o'quvchiga nazariy va bo'sh quti shaklda emas, balki uning shaxsiy tajribasiga hamda hayotiy kontekstga asoslangan holda taqdim etiladi. Bu o'quvchida ichki motivatsiyani uyg'otadi va amaliy kognitsiyani shakllantiradi.

4. **Variativlik va meta-ko'nikmalarni rivojlantirish tamoyili.** Topshiriqlar bitta qat'iy yechim algoritmini emas, balki bir nechta mantiqiy yo'llar orqali muammoni hal qilish imkoniyatini taqdim etishi lozim. Ushbu tamoyil o'quvchida **metakognitsiya**, ya'ni "o'z fikrlash jarayonini va bilish faoliyatini boshqarish" ko'nikmasini rivojlantiradi.

5. **Akkulturatsiya va psixofiziologik tamoyili.** Boshlang'ich sinf o'quvchilarining yosh va neyropsixologik xususiyatlarini inobatga olgan holda, topshiriqlarning axborot hajmi, ko'rgazmaliligi va vertikal-gorizontal murakkabligini inobatga olgan holda o'quvchining kognitiv yuklamasiga mutanosib bo'lishi shart.

Boshlang'ich ta'limda integrativ-kognitiv topshiriqlarni loyihalashning didaktik tamoyillarini tuzishda pedagogika va psixologiya o'zaro chambarchas bog'liqdir. Ta'limning zamonaviy globallashuv va axborotlashuv davrida yangi innavatsiyalardan foydalanilgan holda eski paradigmadan yangi paradigmaga o'tiladi. Shu bilan birgalikda, integrativ ta'lim muhitida o'quvchilarning kognitiv va mantiqiy-protsessual faoliyatini samarali tashkil etish, birinchi navbatda, pedagogning kreativ potentsiali, ijodiy individualligi hamda o'z-o'zini kasbiy-kognitiv rivojlantirish imkoniyatlariga to'g'ridan-to'g'ri bog'liqdir. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida mantiqiy, tanqidiy va kreativ tafakkurni shakllantirishga bo'lgan ijtimoiy-pedagogik yondashuv o'qituvchi va o'quvchi shaxsi o'rtasidagi kreativlik fenomenini bog'laydi. Biroq, «kreativlik» va «kognitiv faollik» psixologiya hamda pedagogika fanlarining fundamental kategoriyalari hisoblansa-da, ilmiy-pedagogik lug'atlarda va ijod psixologiyasida ularning kognitiv-didaktik chegaralari yetarlicha differensiasiyalanmagan. Zamonaviy tadqiqotlarda ilmiy va kognitiv ijodkorlikning turli qirralari metodologik jihatdan turlicha talqin etilmoqda; natijada boshlang'ich ta'limda integrativ-kognitiv topshiriqlar vositasida kreativlikni rivojlantirishning yagona didaktik modeli hamda amaliy-metodik mexanizmlari bugungi kunda to'liq shakllanmagan.

Psixologik ijodkorlikning kreativlik deb nomlanuvchi yo'nalishi ustida g'arb olimlari: J.Gilford, S.Liding, V.Smit, D.Xalperik va boshqalar izlanishlar olib borishgan. Chet el olimlarning kreativlik tushunchasi haqidagi izlanishlarini tahlil qilib va iimumlashtirib R.Xameni yozadi: «Kreativlik o'zida yangicha yo'sinda amalga oshirilgan o'zlashtirish to'lqinini (Makkelif), yangicha aloqadorliklami aniqlash (Kyubi), yangicha munosabatga kirishish (Rodjers), yangiliklar (Lassuel), ongning yangicha e'tirozlariga sabab bo'luvchi faoliyatidir». Ko'pchilik tadqiqotchilar kreativlikni belgilashda shaxsning o'ziga xosligi va xususiyatlariga e'tibor qaratadilar. J.Gilfordning fikricha, kreativlik va ijodiy imkoniyat qobiliyatlar va ijodiy tafakkurga ta'sir etuvchi omillar yig'indisi sifatida namoyon bo'ladi. E.Torrens kreativlikni yechimlarni topishda bilimlarning yetarli bo'lmasligi muammosi, qiyinchiliklar qarshisidagi indentifikatsiya va taxminlarning shakllanishi, yechimlarning topilish jarayoni deb qaraydi.

Hozirgi davrda ta'lim sohasida shaxsning intellektual salohiyatini rivojlantirish, ijodiy va mantiqiy fikrlash qobiliyatlarini shakllantirish, o'quvchilarda mustaqil qaror qabul qilish ko'nikmalarini shakllantirish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Raqamli texnologiyalar jadal sur'atlar bilan rivojlanib borayotgan bir davrda shaxsning algoritmik qobiliyatlarini shakllantirish nafaqat dasturlash va informatika sohasida, balki kundalik hayotiy muammolarni hal qilishda ham muhim ahamiyat kasb etadi. Psixologik-pedagogik manbalarni tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, didaktik o'yinlardan foydalanish bolalarni bilish jarayonlari, balki shaxsiy motivatsiya, ijodkorlik, tanqidiy fikrlash va qaror qabul qilish kompetensiyalari bilan ham uzviy bog'liq.

Biroq hozirgi kunga qadar bu tushunchaning yaxlit ilmiy-nazariy asoslari yetarli darajada ishlab chiqilmagan. Xususan, o'quvchilarda mantiqiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishning psixologik mexanizmlari, pedagogik shart-sharoitlari va metodik yondashuvlari ko'plab ochilmagan masalalar qatorida qolmoqda. Shu sababli, mavjud psixologik-pedagogik manbalarni chuqur tahlil qilish orqali bolalarning kreativ tushunchasining mohiyatini aniqlash bugungi tadqiqotning dolzarbligini belgilaydi. Tadqiqotning maqsadi — psixologik-pedagogik manbalar tahlili asosida algoritmik qobiliyatlar tushunchasining nazariy asoslarini aniqlash, uni shakllantirishga ta'sir etuvchi omillarni ilmiy jihatdan asoslab berishdan iborat.

Xulosa qilib boshlang'ich ta'limda integrativ-kognitiv topshiriqlarni loyihalash ilmiy va didaktik tamoyillarga asoslanadi. Mazkur tamoyillar asosida tuzilgan topshiriqlar ta'lim sifatini oshiribgina qolmay, o'quvchining mantiqiy va sistemali fikrlashini shakllantiradi, uning kognitiv moslashuvchanligini oshiradi. Ilmiy-tadqiqotlar doirasida ushbu didaktik tamoyillar asosida fanlararo topshiriqlar bazasini tuzish va ularning kognitiv samaradorligini baholovchi psixopedagogik indikatorlarni ishlab chiqish va amaliyotga tatbiq etish ustuvor vazifa hisoblanadi.

Adabiyotlar/Литература/References:

- 1 Piaget, J. (1970). Science of education and the psychology of the child. Viking Press.
- 2 Sweller, J. (2011). Cognitive load theory. In J. P. Mestre & B. H. Ross (Eds.), The psychology of learning and motivation: Cognition in education (Vol. 55, pp. 37–76). Academic Press. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-387691-1.00002-8>
- 3 Vygotsky, L. S. (1978). Mind in society: The development of higher psychological processes. Harvard University Press.

- 4 Adizov, B. R. (2001). Boshlang'ich ta'limni ijodiy tashkil etishning nazariy va maliy asoslari [Doctoral dissertation, Tashkent State Pedagogical University].
- 5 Berulava, M. N. (1998). Teoreticheskie osnovy integratsii obrazovaniya [Theoretical foundations of education integration]. Sovershenstvo.
- 6 Mukhammadiev, K. (2005). O'qitish metodikasi va bolalar psixologiyasi. Fan nashriyoti.
- 7 Turdiyev, N. Sh., & Asadov, Yu. M. (2018). Boshlang'ich sinf o'quvchilarining kognitiv faoliyatini rivojlantirishda integrativ yondashuv. Ta'lim muammolari, (2), 14–21.
- 8 Yazvinskaya, S. D. (2003). Formirovanie osnov algoritmicheskogo myshleniya detey doshkol'nogo vozrasta v protsesse poznaniya vremennykh otnosheniy [Formation of the foundations of algorithmic thinking in preschool children in the process of learning time relationships]. In Teoreticheskie i prikladnye problemy detskoy antropologii: Materialy Mezhdunarodnoy nauchno-prakticheskoy konferentsii (pp. 112–116). Yurkid.
- 9 Yazvinskaya, S. D. (2005). Issledovanie algoritmicheskikh sposobnostey detey s pozitsiy lichnostno orientirovannogo obucheniya [Study of children's algorithmic abilities from the perspective of personality-oriented learning]. In Razvitie lichnosti v obrazovatel'nykh sistemakh Yuzhno-Rossiyskogo regiona: Tezisy dokladov XII Godichnogo sobraniya RAO i XXIV psikhologo-pedagogicheskikh chteniy Yuga Rossii (Part 4, pp. 88–92). RGPU.

YANGI DAVR ILM-FANI: INSON UCHUN INNOVATSION G'OYA VA YECHIMLAR

XVIII RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI MATERIALLARI

2026-yil, sentyabr

Mas'ul muharrir: *F.T.Isanova*
Texnik muharrir: *N.Bahodirova*
Diszayner: *I.Abdihakimov*

Yangi davr ilm-fani: inson uchun innovatsion g'oya va yechimlar.
XVIII Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari to'plami.
2-jild, 18-son (26-sentyabr, 2026-yil). – 182 bet.

Mazkur nashr ommaviy axborot vositasi sifatida 2025-yil, 8-iyulda
C-5669862 son bilan rasman davlat ro'yaxatidan o'tkazilgan.

ISSN: 3093-8791 (onlayn)

Elektron nashr: <https://konferensiyalar.com>

Konferensiya tashkilotchisi: "Scienceproblems Team" MChJ

Konferensiya o'tkazilgan sana: 2026-yil, 24-sentyabr.

Barcha huquqlar himoyalangan.
© Science problems team, 2026-yil.
© Mualliflar jamoasi, 2026-yil.